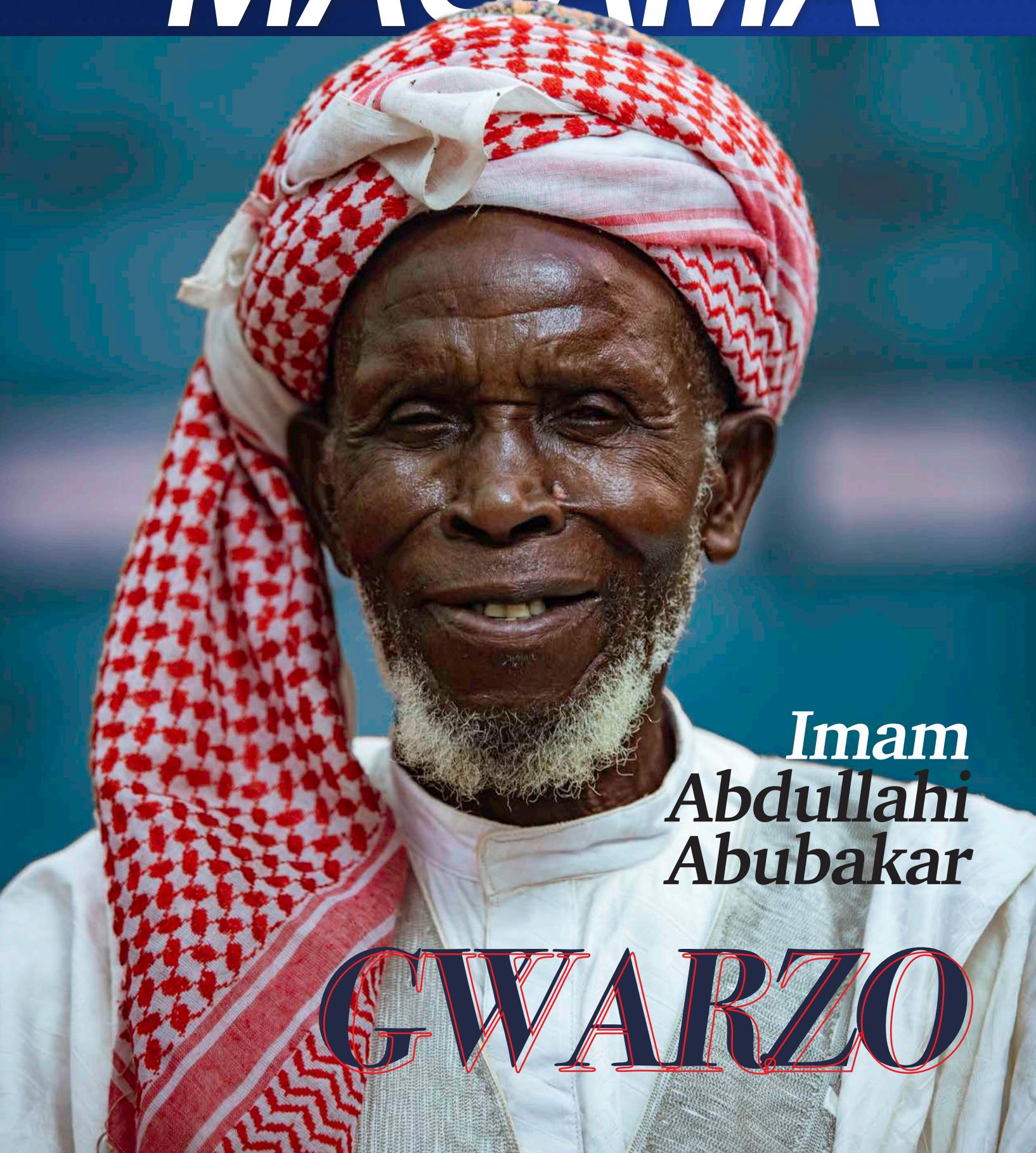

MAGAMA

A close-up portrait of Imam Abdullahi Abubakar. He is a middle-aged man with a warm complexion, a full white beard, and a gentle smile. He is wearing a traditional red and white checkered keffiyeh (headscarf) and a white agal (headband). His eyes are slightly squinted, giving him a friendly and approachable appearance. The background is a soft-focus blue.

Imam
Abdullahi
Abubakar

GWARZO

TACE FIM: NA BA DA KWARIN GWIWA

Cibiyar bayar da Horon Shirin fim ta qasa, Jos | 9 ga Afrilu, 2019

Maraba da fitowar sabuwar Magama

Mun hadu ciamfare da tunani irin na daukacin 'yan uwan da suka jajirce wajen fufutikar kafa dimokuradiyya, tattare da 'yancin da dimokuradiyya ta ba mu na zaben shugabanninmu. A wannan fitowar za mu bibiyi wasu daga hanyoyin da Ofishin Jakadancin Amurka a Najeeriya ke motsa ruhin dimokuradiyya a cikin al'ummar

Najeeriya a lokacin manyan zabukan shekarar 2019 da aka kammala ba da dadafewa ba. Mun bayar da horo da ayyukan sa'iido, tare da bin kadin al'amuran da suka wakana, sannan mun yi aikin hadin gwiwa da fungiyoyin fufutikar haikkokin al'umma don tabbarat da gaskiya keke-da-keke ta yadda za a kauce wa tashin hankali. Kamar yadda muka sha bayyanawa, muna tallafa wa tsarin dimokuradiyya, ba wai dan takara ko jam'iyya ba.

A babban labarin da muka kambana a gabon mujalla, mun yaba da murnar gwarzantakar Abdullahi Abubakar, wani limami mai kankan da kai da ke jagoranci a kan tsauukan da ke Jihar Filato. Za ku ga yadda limamin ya ceto rayukan daruruwan Kiristoci makwaftansa. Jajircewar limamin na nuni da irin hangen nesansa da ke nuna 'yan uwantakar juna a tsakaninmu. Ya hau doron kirarin kasar Amurka, manufar son Amurka a zuci: Daga mafi yawa, guda ce. Wannan manufa ta bijiro da karfinta a Najeeriya tamkar yadda ta kasance a kowane wuri da ke doron kasa. Abin da ke zabur da shi a rayuwa; labarinsa managarcin al'amari ne da ke nuni da gaskiyar da babu shakku a cikinta kan cewa muna bukatar kulawa da daukacin jumanmu, sannan mu bullo da mafita ga kowane mutum, ba tare da la'akari da harshen da muke magana da shi ba; ko inda muke yin ibada; ko jinsunanmu, ko wane ne muke kauna, ko ma sana'ar da muke yi don samun abin gudanar

da harkokin rayuwa.

Kuma mun bayyana bukuwan da muka gudanar cikin watan Tunawa da tarihin bakkafata da aka yi cikin watan Maris. Kasar Amurka a kullum ta himmatu wajen bunkasa rayuwar dan Adam a Najeeriya, kuma babu wani fanni da ya fi fa'ida wajen zuba dimbin kudi fiye da fannin lafiya. Don haka sai a duba dimbin bayanan da ke ciki kan yadda muke tallafa wa Najeeriya wajen bin kadin manuniyar kanjamau/cuta mai karya garkuwa jiki, tare da nazarin tasirinsu (NAIIS). Wannan shi ne mafi girman bincike da aka taba gudanarwa a fasin duniya. Sakamakon ya nuna irin nasarar da aka samu wajen yaki da wannan cuta a wurare da dama, tare da inda aka samu gibii ko nakasu ta yadda za mu kara kaimi wajen kawo karshen annobar cutar kanjamau a Najeiriya.

Wadannan labarai da sauran al'amura na jiranku ku bibiyisu a shafukan da ke biye da juna. An tattara su gaba daya, don haka ina ganin huijjoji ne a bayyane karara da ke nuna nasarar da muka samu wajen yin aiki tare don kyautata makomar rayuwa ga daukacin 'yan Najeeriya dangane da Kyautata ci gabon rayuwa a Najeeriya kan doron abin da aka tsara daga Amurka.

Aji dadin karatu

W. Stuart Symington

MAGAMA

Ana wallafa ta ne a bayan kowane wata uku a sashen Hulfa da Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka a Najeiriya

TAWAGAR EDITOCI

Aruna Amirthanayagam

(Mai Bayar da Shawar kan Hulfa da Jama'a)

Russell Brooks

(Jami'in Hulfa da Jama'a a Legas)

Glenn Guimond

(Jami'in Aikin Jarida)

Olaoluwa Aworinde

(Edita da Daukar Hoto)

Daukacin sakonnia a ike ta wannan adireshi:

Ga Editan, Mujallar Magama Sashen Hulfa da Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka

Plot 1075 Diplomatic Drive,
Central Business Area, Abuja, Nigeria
Tel: (09) 461-4000. Fax: 09-461-4305

OFISHIN LAGOS:

Ofishin Jakadancin Amurka
2, Walter Carrington Crescent, Lagos
Tel.: +234-703-150-4867/2444
E-mail: crossroads@state.gov
Website: ng.usembassy.gov

A biyo mu ta:

A wannan fitowar...

Vol. 25 No. 1

Rahotannain Sa'iido
kan zabe

Shafin 4

Dimokuradiyyar
Najeeriya

Shafin 6

Bayan zabe: Me za a
tunkara? Shafin 9

Babban
Labari
Shafin 10

Gudunmuwar
YALI

Shafin 12

Gidauniyar
Aspilos

Shafin 13

Manuniyar NAIIS
ta shekarar 2018

Shafin 14

Watan Tarihin
Mata

Shafin 16

Mahangar mai sa'ido a harkar zabe

Daga Temitayo Famutimi

Richard hamshakin mai hada-hadar kaddarorin gidaje da filaye ne da ke zaune a Legas. Ya yi tafiya zuwa kauyensu da ke Karamar Hukumnar Aniocha ta Arewa da ke Jihar Dalta kafin zaben Shugaban kasa da aka tsara gudanarwa a ranar 16 ga Fabrairu. Cikin za'kuwar farin ciki, har ta kai ga ya kasa yin barci a daren 15 ga Fabrairu. Ya farka da safe sai ya ji labari mai tayar da hankali; kimanin sa'ao'I biyar ya rage a fara gudanar da zabe sai Hukumar Zabe ta kasa (INEC) da ke da alhakin gudanar da zaben ta bayar da sanarwar dage zabe zuwa mako guda.

Richard ya ji takaicin jin cewa an dage zaben. Duk da haka sai ya kara wa'adin zamansa a kauye zuwa makonni uku don tabbatar da cewa an yi zabukan da shi, wato wanda aka dage na shugaban kasa da na gwamna da ke karatowa.

"Ban taba fashin yin zabe ba tun bayan da Najeeriya ta dawo mulkin farar hula cikin shekarar 1999. A gaskiya, saboda haka wannan shekarar ma ba zan ki yi ba," kamar yadda ya bayyana mini.

Richard na daya daga dimbin 'yan Najeeriya masu kishin kasa wadanda suka yi takakka zuwa daukacin fadin kasar don a yi zabe tare da su. A gaskiya, akwai rahotannin da ke nuna cewa 'yan Najeeriya daga nahiyan Arewacin Amurka da Turai da Asiya sun dawo kasar don shiga a yi zabuka tare da su.

Cike da zakwa tare da son a aji su, Richard da sauran mutanen karkarar sun halarci rumfunan zabe tun wajen karfe 6:30 na safe. Sai dai kayan zabe da jami'ai duk ba su zo wajen ba har zuwa karfe 8:15 na safe. An dai fara yin zaben wajen karfe 9:10 na safe.

A daukacin fadin kasar 'yan kasa sun jajirce wajen ganin sun yi amfani da damar 'yancinsu na kada kuri'unsu.

A Asaba babban birnin Jihar Dalta, ba a fara yin zabe ba a wurare da dama har zuwa karfe 11 na safe. Can kuwa a Firamaren Uzoigwe, wata Cibiyar yin rajista mai dauke da rumfunan zabe kimanin 12, daruruwan masu kafa kuri'in sun yi takaicin makarar da aka yi na fara zaben. Dimbin na'urorin tantance katunan zabe (Card Readers) ba sa aiki. Da yawan masu zabe sun harzu'ka, daukacin matasa da tsofaffi, an gan su suna ta neman masu aikin sa'ido na cikin gida da wadanda suka zo daga kasashen duniya, don su nuna musu rashin jin dadin su (kan lamarin da ya faru). Wani mutum ya yi ihu da furta cewa "Babu wanda zai bar wurin nan har sai dukkanmu mun kada kuri'unmu."

Duk da makarar da aka yi wajen fara zaben, al'amarin da ya kawo cikas na kashin farkon zabukan 2019, 'yan Najeeriya sun nuna muhimmancin zaben gwamnoni da 'yan majalisar jihohi, inda aka samu karuwar wadanda suka fito don kafa kuri'unsu in an kwatanta da wadanda suka fito zaben shugaban kasa. Ana ganin gwamnatocin jihohi a matsayin gwamnatocin da ke yin tsare-tsare masu tasiri a rayuwar yau da kulum ga mafi yawan 'yan kasa.

A daya daga rumfunan zaben da ke Karamar Hukumar Sagamu ta Jihar Ogun, masu kafa kuri'u sun kankame kujerun wata makarantart elemantare da ke kusa da wurin, inda suka jeru kan layi a zaune. Duk suna rife da lema don kare kansu daga zafin rana. Wurin zaben dai ya nuna a natse ake, amma dai akwai jami'an tsaro. Da yake an fafata zaben gwamna mai zafi a jihar, sarakunan gargajiya sun yi matukar taimakawa wajen tabbatar wa al'umma da muhimmancin zaman lafiya.

Tawagarmu ta fahimci cewa muhimman sarakunan gargajiya sun yi taro a dakin taro, tare da talakawansu inda suka bukace su da su bai wa Hukumar zabe ta INEC hadin kai da 'yan sanda don tabbatar da

zaman lafiya. Kwanaki biyu kafin zaben gwamnoni, sarakunan gargajiya Sagamu sun yi al'adun addinin gargajiya iri-iri don tabbatar da nasarar wajen tsoratar da miyagun mutane da masu yunkurin satar akwati da masu tayar da rikici.

A rumfar zaben da ke Karamar Hukumar Ikenne a Jihar Ogun, wani mataimakin jami'in gudanar da zabe an hango shi yana taimaka wa wani tsoho mai shekara tamanin bayan da ya kammala kada kuri'arsa a matsayinsa na dan kasa. An hango mata masu juna biyu da masu nakasa da aka ba su fifikon muhimmanci wajen ba su damar kada kuri'a a rumfunan zabe da dama da ke fadin yankin.

Duk da haka an samu dimbin matsaloli da suka haifar da cikas ga nakasassu da tsofaffi tukuf-tukuf, domin rukunin irin wadannan mutanen sun kasa isa wadannan rumfunan zabe. Babu kuri'un zaben da aka tanada don makafi, ko tabaron kambama hotuna ga mutumin da idanusa ba su da karfin gani a dimbin rumfunan zabe da ke jihohin Ogun da Dalta.

Daidai lokacin da aka kammala zaben 2019, akwai bukatar a yi kyakkyawan nazari kan yadda aka gudanar da zabukan. Tasheetashen hankula da aka samu ba ta kamata a yardar da aukuwarsu a kasar da ake da wayewar kai ba, sannan a yi tur da su a matsayin abin ki. Ta fuskur sufuri da horar da ma'aikatan zabe da dogaro da takardun kuri'un da ake jefa wa akwati da tsarin tsaro - daukacin wadannan al'amura daya bayan daya sai an yi musu cikakken nazari.

Sannan zai yi matukar fa'ida ga Hukumar zabe ta ksa INEC ta bibiyi irin shawarwarin da masu aikin sa'ido a zabe na cikin gida da 'yan kasashen waje suka bayar don inganta tsarin gudanar da zabuka nan gaba. Najeeriya bai kamata ta bari a ci gaba da maimaita mtsalolin da aka fuskanta a zaben 2019 ba, don ka da su sake aukuwa.

Al'amuran da suka gudana ranar zabe a fad'in Najeriya, har da baza akwatun'an zabe da jami'an zabe suka yi a Jihar Ribas (sama daga hagu), tare da jefa kuri'a da kidayar akwatuna a Legas (tsakiya, sai masu zabe da ke duba sunayensu a mazabu).

Kasa daga dama: Jami'in Hulda a Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka, Russell Brooks ke duba kuri'un da aka tanada don makafi, tare da Babban Jami'in Zabe na Jihar Ogun, Farfesa Abdulganiyu Raji, yayin share fagen zaben Gwamna da na 'yan Majalisar Jiha.

Daukacin hotunan na Ofishin Jakadancin Amurka ne da ke nuni da aikin sa'ido kan zaben Najeriya

Managartan muryoyin fafutikar

Gudunmuwar masu fafutikar
hakkin al'umma a zabukan 2019

dimokuradiyya a Najeriya

Mai rubutu Olufunke Baruwa | Gudunmuwar hoto YIAGA

 lokacin zabukan 2019, kungiyoyinfafutikar harkokin al'umma (CSOs), tare da tallafin Hukumar Raya Ci gabon kasashe ta Amurka 'USAID' shi ne al'amarin da ya bayar da damar shigowarkungiyoyin fararen hula da masu sa'ido kan harkar zabe na cikin gida, tare da kawar da duk wani tarnakin tayar da rikici. Sun tabbatar da cewa su turaku ne masu karfi da Najeriya za ta iya dogara da su a matsayin managartan muryoyin da za su tabbatar da cewa gwamnati ta saukenauyin alkawuran da ta duka wa jen gudanar da tafarkin dimokudariyya da bin ka'idojinta.

Kungiyoyin fafutikar harkokin al'umma sun tattaro dimbin masu sa'ido a harkar zabe na cikin gida a Najeriya, wadanda ba a taba samun kwatankwacin yawansu ba, tun bayan da kasar ta koma mulkin farar hula cikin shekaru ashirin da suka gabata. Hukumar Zabe ta kasa (INEC) ta tantance kungiyoyin fafutikar harkokin al'umma na cikin gida 120 da rukunin masu sa'idon harkokin zabe 'yan kasashen waje 36, inda suka samar da 'yan aikin sa'ido kimanin dubu bakwai da dari uku (7,300).

Da aka fara hada-hadar ayyukan zabe, wadannan rukunin mutanen sai suka hada karfi wajen zabur da al'umma kan lallai su fito su kafa kuri'unsu a wajen zabe, masu fafutikar yada manufotin dimokudariyya, sannan su bayar da rahoto kaitsaye kan yadda al'amura ke gudana a hakikanin lokacin lura da abin da ke faruwa, su kuma su baza a kafafen sadarwar intanet na sada zumunta da sauran kafofi.

An bullo da dimbin dabarun sa'ido kan harkokin zabe, tare da samar da rahotanni daga kungiyoyin fafutikar harkokin al'umma da suka bayyana yadda zabukan shekarar 2019 suka kasance. Wadannan (dabaru) sun hada da kimanta nagarta 'dakin tattara bayanai' wajen nazarin yadda harkokin za su wakana tun kafin a gudanar da zaben, sannan su bi kadin yadda ake yin zabe a hakikanin lokacin da aka fara; musamman al'amarin da ya shafi kafa mahangar 'dangantakar jinsuna da zabe' da 'tattara alkaluman zabe' ta yadda za a samu cikakkun bayanai/alkaluma a hakikanin lokacin da aka gudanar da zabe; kuma an samar da rukunin hadakar mutanen da aka tura dubbai 'yan kasa da ke aikin sa'ido; da tattara bayanai da nazarin tantance duka kacin bayanan da aka samu daga masu kada kuri'a da jami'an tsaro da jami'an zabe da 'yan takara.

A hadin gwiwar tsawon lokaci da kungiyoyin

duniya da ke kula da harkokin zabe irin su 'IFES' da cibiyar 'IRI' da cibiyar dimokuradiyya ta 'NDI', inda Hukumar raya ci gabon kasashe ta Amurka 'USAID' ta tallafin wa manyan kungiyoyin fafutikar harkokin al'umma na kungiyoyin da ba na gwamnati ba, wadanda daga cikinsu suka hada da YIAGA Africa, wada ta gudanar da nazarin zuba alkaluman kuri'un da aka kada bisa tartibin alkaluman na 'PVT' don tabbatar da kimar sakamakon zaben da jami'an hukumar zabe suka bayyana wa al'umma.

Kafin ranar da za a gudanar da zabe, kungiyar YIAGA Africa mai fafutikar tattabatar da dimokuradiyya da harkokin dan Adam a Afirka ta kawo masu aikin sa'ido kan harkokin zabe fiye da 3,000 a duka kacin fadin kasar nan da suka karade kanan hukumomi 774, sannan suka gudanar muhimmiyar zubeben kwarayar alkaluman kuri'un da aka kada bisa ma'aunin 'PVT' lokutan duka kacin zabukan shugaban kasa da na 'yan majalisar kasa. To kafin zaben dai kungiyar YIAGA Africa mai fafutikar tabbatar da dimokuradiyya da 'yancin dan Adam a Afirka ta sanya dimbin masu sa'ido a harkar zabe na tsawon lokaci, inda suka tantance kyautatuwar yanayin muhali da shirin zabe, har ta kai ga sun yi hashen al'amuran da za su iya wakana ko faruwa ranar zabe da bayan kammalawa.

Don tattara alkaluman tantance sahihancin zabe bisa ma'aunin 'PVT' rukunin masu aikin sa'ido sun tattaro samfurin bayanan/alkaluman daga fiye da rumfunan zabe 1,500 a duka kacin kowace karamar hukumar 'Duban kuri'a' a cibiyar tattara bayanai ta kasa a tsarin 'kidayar sauri/hanzari' wajen fitar da jaddawalin alkaluma. Kimar ma'aunin zinaren masu aikin sa'ido kan harkokin zabe 'yan kasa, tare da kirgar hanzari ta masu cin gashin kansu (ko yin aiki a kashin kansu) su aka yi amfani da su wajen auna ingancin a ranar zabe da sakamakon da aka fitar, al'amarin da ya tabbatar da nagartar sakamakon Hukumar zabe ta kasa 'INEC' ta bayyana.

"Idan har babu tallafin Hukumar Raya ci gabon kasashe ta Amurka 'USAID' irin wadannan dabarun ba za su kai ga nasarar kafa kungiyoyin da ke da rajin kare kasa ba," a cewar Cynthia Mbamu, manajar shirin ayyukan kungiyar YIAGA Africa. "Yan kasa sun samu cikakkiyar fahimtar zabuka da tsare-tsaren gudanarwa fiye da yadda al'amura suka kasance a baya."

Kafin dai a gudanar da zaben, Hukumar USAID ta tallafin wa kungiyar fafutikar harkokin al'umma da lakabin fafutikar na

Cynthia Mbamu (a dama), Manajar Shirin YIAGA Africa ke bayanin bibiyar tattara sakamakon zabe a Cibiyar nazarin sakamakon ga Tsohuwar Shugabar Laberiya, Ellen Johnson Sirleaf (a tsakiya), shugabar ECOWAS wajen sa'ido a kan za'ben Najeriya, tare da Jami'ar gudanarwar YIAGA, Aisha Abdullahi (a hagu)

#NotTooYoungToRun, al'amarin da ya haifar da gyaran kundin tsarin mulki har ta kai ga an rage shekarun yin takarar mukaman siyasa don jan ragamar al'umma, kuma lamarin ya zaburara da dimbin 'yan takarar da suka fito a matakana kasa da jiha da kananana hukumomi.

Haka nan, fungiyar kawance jowo kowanda-kowa a tafi tare ta IFA ta bai wa dubban mutanen da ke fama da nakasa damar kada kuri'a ta hanyar fafutikar 'kai wa ga Najeeriya – Access Nigeria Camaign', har ta kai ga Hukumar zabe ta kasa 'INEC' ta fito da takardun kuri'un da suka dace da masu raunin gani (ko makanta) da raunin ji (ko kurumta da bebantaka) a matsayinsu na masu kada kuri'un zabe. Mutanen da musifu (yaki ko tashintashinar rikici) ta tarwatsa su daga garuruwansu, su ma sun kasasne wani rukuni da ke tattare da fadawa hadarin cutarwa, amma sai suka samu ilimantarwa kan yadda za su kada kuri'a, tare da fadakarwar zaburarwa a wasu shirye-shirye da aka gudanar a wasu jihohi.

"Shirin sauksin isa ga Najeeriya – Access Nigeria Campaign da Hukumar zabe ta INEC sun kafa tarihi," inji Grace Jerry, Babbar Daraktar kungiyar kawance ta IFA. "Kimar taimakon da aka bai wa masu kaɗa kuri'a da ke fama da raunin gani (ko makanta) lamari ne mai matukar ban mamaki da gamsarwa a karon farko."

Sauran fungiyoyin da suka taimaka wa masu kada kuri'a su fahimci yanayin muhallin da za su yi zabe, sun jawo al'umma ne a jika don tattaunawa.

Dakin juya akalar al'amura (tattara bayanai/alkaluma da tantance sahihncinsu) nan ne wajen fitar da sabon nazarin gyare-gyaren da aka yi wa Dokar zabe, yayan da cibiyar tsaretsare da kula da dokoki ta tattara, ta kuma bayar da kare-karen da aka yi a kai-a kai na sauye-sauyen dokokin da suka danganci zabe, wafanda daukacinsu an tsara ne da manufar kyautata yadda za a samu nagartar tsare-tsaren ayyuka. Gidauniyar fufutikar matan Najeeriya ta 'NWTFA' ta shiga fufutikar ganin ana damawa da daukacin matan Najeeriya, a matsayinsu na 'yan takara da masu kada kuri'a, yayan da Cibiyar "Yar'adua ta samar da rahotannin al'amurun da suka faru a daukacin fadin kasar ga masu kada kuri'a da jami'an zabe da jami'an tsaro.

Wani babban abin damuwa kafin zabe, shi ne, tunanin tashe-tashen hankula. Wani bincike da aka gudanar a daukacin jihohi 36 da Gidauniyar CLEEN, wata fungiyar da ba ta gwamnati ba, ta gudanar da kefafutikar tabbatar da kariya da tsaro da adalci, inda aka tantance hakikanin al'amuran da ke iya rura wutarsrikicin zabe, kuma an gano "wurare mafi muni" a daukacin fadin kasar, inda aka yi ankararwar gargadfi tashin farko, tare da ayyukan hadin gwiwar kashe wutarsrikici, musammamn a yankin Arewa maso Gabas da ya yi fama da rikice-rikice (tashin tashin ar Boko Haram) da yankin tsakiya.

Don shawo kan tashe-tashen hankula kafin aukuwarsu, sai aka fara kiraye-kiraye ta kafar sadarwa da lafabin #Vote Not Fight peace- Yi zabe ban da fada a zauna lafiya' a karkashin jaggerancin mai wasan nishadfantarwa da fufutikar kyautata rayuwa, "2babu" Idibia da cewa, 'A daina tashin hankalin keta haddin mata a siyasa' karkashin jaggerancin jarumar fina-finai Stephanie Okereke Linus, wadda ta yi ta kiraye-kirayen dakushe tashe-tashen hankula da tabbatar da zaman lumana, tare da kyautata yanayin jowo matasa a dama da su, yin zabe cikin lumana da shigo da mata cikin tafiyar a dama da su.

Duk da cewa an samu matsalolin da ba za a iya shawo kan su ba, hadakar fungiyoyinfafutuikar hakkokin al'umma a Najeeriya sun tabbatardacewa, suna da matukar muhimmanci a kokarin

daake yi wajen tabbatar da kafuwar kakfakar dimokuradiyya, har zuwa karshen zabukan da kasar ta gudanar a shekarar 2019. Ta hanyar jajircewa wajen tursasawar ganin an aiwatar da gyare-gyaren siyasa da fadada fagen bai wa 'yan kasa damar shigowa harkokin siyasa, ta yadda kasancewarsu zai yi tasirin tabbatar da gaskiya keke-da-keke, tare da daukar dawainiyar sauke nauyin al'umma da ke rataye a wuyan gwamnati.

Tallafawa da goyon baya ga tsare-tsare da cibiyoyin hada-hadar harkokin siyasa da sake fasalin zabe, ta hanyar fadada fagen jawo kowa-da-kowa a cikin tsare-tsaren harkokin zaben, ta yadda kungiyoyinfafutikar hakkokin al'umma za su tabbatar cikar nagartar zabukan shekarar 2019. Nasararsu ta karfafa, ta yadda kungiyoyinfafutikar hakkokin al'umma masu cin gashin kansu za su iya shigowa harkokin zabe a dama da su nan gaba.

Ta hanyar jajircewa wajen tallafa wa tsarin gudanarwa da cibiyoyin harkokin siyasa da gyaran zabe, wajen fadada fagen jawo kowada-kowa a tsarin gudanar da zabe, sannan fungiyoyinfafutikar haikkokin al'umma su samu cikakkiyan nagarta a zabukan shekarar 2019. Nasararsu na kara karfafa sanadiyyar shigowar fungiyoyinfafutikar hakkin al'umma masu cin gashim kansu, ta yadda za a tafi tare a wajen gudanar da zabukan da za a yi nan gaba a Naijeriya.

BAYAN ZABE

WANE LAMARIN ZA A SHIGA?

Daga Sani Mohammed

Manyan zabukan shekarar 2019 su ne karo na shida da aka gudanar tun bayan da kasar ta dawo kan tafarkin dimokuradiyya a shekarar 1999. Bayan hakan daukacin masu zabe da wadanda aka zabe dole su fudure cewa shiga hada-hadar zabe ya fi gabon kada kuri'a ko tsayawa takarar zabe.

Muhammisiyar manufar karshe da za a cimmawa a takarar siyasa ita ce gina kasa, inda managarta daidaikun 'yan kasa da hukumomi za su mayar da hankali kacokam wajen tabbatar da jagoranci nagari; ta yadda majalisa da kotuna za su hana keta haddin karfin iko, su kuma tabbatar da cewa harkokin mulki sun daidaita kan doron tabbatar da adalci karkasin bin ka'idojin doka; a inda shigowar farar hula ke karfafa ikon mutane.

A daukacin fadin duniya babu wani zabe mara illa. Sai dai dole ne kowace kasa ta yi kokarin kawar da yawan matsalolin da ke kawo cikas din gudanar da managarcin zabe na adalci, yin gaskiya keke-da-keke da ke da kimar nagartar da za a aminta da shi, tare da gudanar da zaben cikin lumana, wanda zai kasance cimma manufar mutane ne da ke damfare da burin kafa dimokuradiyya.

Sharhi kan tsarin dimokuradiyyar Najeriya a wani kundi da aka wallafa a shekarar 2013, Hukumar Majalisar Dinkin Duniya da ke kula da bunkasa Rayuwar Al'umma ta UNDP, ta yi nuni da cewa, "Idan a hakikanin gaskiya jami'an hukuma da aka zaba ba sa jin cewa suna da wani nauyi da ya rataya kan mukaminsu da lallai sai sun sauve shi za su kyautata wa wadanda suka zabe su, to da wuya su dauki mukaminsu a matsayin dalilin jan ragamar al'umma." A kan farke da cewa "Idan masu rike da mukamai ba su da tabbacin cewa wadanda suka zabe su za su bi kadin yadda suka sauve nauyin da ya rataya a kansu ko ya suka tafiyar da mukamansu, to abin da ya sha musu gaba (sha'anin gabansu) kawai za a gani ya bayyana."

Majalisar Dinkin Duniya ta bayyana cewa shugabanci ko jagoranci nagari ana auna kimarsa ne bisa matakai takwas da ake tafiya kan doronsu, wato ka'idar doka da gaskiya keke-da-keke da yarjejeniya fahimta da matsayar daidaito da daidaiton adalci, tare da shigowar kowa-da-kowa, tattare da karin kaimi da nagarta da sauve nauyin da aka dora wa zababbun masu rike da mukamai. Wadannan ka'idoji su ne daukacin kasashen da ke biyayya ga kudurin Majalisar Dinkin Duniya suka tabbatar da su (ko rattaba hannu kan su).

- **Shigowar al'umma** lamarin na bukatar daukacin fungiyoyi, musamman rukunin mutanen da ke tattare da hadafarin rayuwa sun samu shiga kaitsaye ko wakilcin da zai ba su damar isa ga gwamnati. Wannan na faruwa ne idan aka samu kafkarfar fungiyar fufutikar haikkokin al'umma da 'yan kasa da ke da 'yancin walwala da bayyana raayinsu.
 - **Bin doka** ana doka misali ne a aikace ta hanyar rashin yin katsalandan a tsarin dokokin da ke bayar da kariya ga 'yancin dan Adam, tare da tabbatar da haikkokin fararen hula 'yan kasa, musamman 'yan tsiraru (kabilu ko mutanen da ba su da yawa). Ana tabbatar da hakan ne ta wajen samar da hukumar da ke jan ragamar doka mai cin gashin kanta da jami'an 'yan sanda, wadanda ba su damfaru da cin hanci da rashawa ba.
 - **Gaskiya keke-da-keke** na nufin cewa 'yan kasa suna da fahimta, kuma suna iya kaiwa ga hukumomi da dabaran yanke matsaya kan al'amuran da suka shafe su, musamman idan irin al'amuran da aka cimmawa sun shafe su kaitsaye. Dole ne a samar da wadannan bayanai ta yadda za a fahimta, tare da samar da su cikin sauvi, wato a yada su a kafafen yada labarai.
 - **Daukar matakai** wannan lamari na tattare da nuna yadda hukumomi ke
- daukar matakai kan abin da ya shafi masu ruwa da tsaki (al'umma) kan kari, wato cikin lokacin da ya dace.
- **Yarjejeniyar fahimtar juna** ita ma manufa ce da ke nuni da kudurin da ke samar da masalahar daidaito a tsakankarin dimbin bukatu da fahimta iri-iri da burin dimbin 'yan kasa mabambanta. Ana yanke matsaya ne kan bukatu bisa doron cikakkayar fahimtar tarhi da al'ada da tsarin zaman tare a al'umma.
 - **Daidaiton adalci da jawo kowa-da-kowa a jika** ya dogara ne kan yadda ake tabbatar da cewa daukacin mutanen da ke cikin al'umma sun ji cewa ana yi (tafiya) tare da su, kuma an tallafa musu don halin rayuwaru ya inganta, musamman daifaikun mutane da rukunin wadanda ke tattare da aukawa hadafarin cutuwa a rayuwa.
 - **Tasirin nasara da nagarta** ana bunfasa yanayin ne ta hanyar dorewa wajen kyakkyawan amfanai da dimbin albarkatu don biyan bukutun al'umma. Dorewar al'amura na nufin daukacin tallafin bunfasa rayuwa da ake bayarwa da albarkatun kasa da ake ririta su, ana alkinta su don amfanin al'ummar da ke tasowa
 - **Bin kadin sauve nauyi** na nufin hukumomi ana tuhumarsu, inda mutane ke yin kyakkyawan bin kadin sauve nauyin mutane a tsakanin kowa da kowa. Lamarin ya hada hukumomin gwamnati da fungiyoyin fufutikar haikkokin al'umma da kamfanoni masu zaman kansu duk sai an bi kadin sauve nauyin al'umma da ya rataya a kansu.
- Daukar wadannan al'amura da ake ta kai-kawo a kan su, an tattaro su ne don bukatar da ake da ita ta shugabanci nagari, wato manufar ita ce daidai lokacin da aka kammala manyan zabuka – sai a jajirce wajen aiki tukuru don gina kasa.

GWAR

ma'ana

Lakabi ne na mutanen da ake
kauna bisa la'akari da karfin halinsu
da fitattun nasarorin da suka yi ko
kimar darajar nagartarsu

Bayanai daga David Young | Hotuna daga Olaoluwa Aworinde

B abu abin da ke da kimar martaba fiye da rayuwar dan Adam. Duk sa'adda aka yi rashin wani lamarin kan kasance wata mumunuar musifa – ko da mutumin manomi ne ko makiyayi ko Musulmi ko Kirista, dan kabilar Berom ne ko Bafullatani.

A shekaru biyu da suka gabata na ziyarci Filato, haka ma jihohin Zamfara da Kaduna da Sakkwato da Edo da Neja. A kowane ddaya daga wadannan wurare na ga illar mummunan tashin hankali da ya cutar da dimbin mutanen karkara da ke zaune a wadannan sassa na Najeeriya. An hallaka mutanen da ba su ji ba, ba su gani ba, an tarwatsa al'umma, mutane sun waste sun bar gidajensu, yayin da iyalai ko zuri'a ke taruwa su yi makokin rashin ahalinsu.

Daidai wancan lokacin na ga babbar musifa, na ga kuma mutanen da suka yi tsayin daka wajen tabbatar da zaman lafiya (a tsakanin al'umma). Na ga wadanda suka sadaukar da rayuwarstu, ta hanyar tunkarar hadfura don kare wasu (da ke zaune) a cikin al'ummarsu. Shi ya sa zan gabatar muku da wani dan Najeeriya, dattijo mai shekara 83, Limamin kauyen Nghar da ke cikin Karamar Hukumar Barikin-Ladi, wato Imam Abdullahi Abubakar. Zan bayyana muku labarin lamarin ban mamaki game da wannan limami, kan abin da ya yi wajen ceton rayuka, saboda ina jin cewa mutane da dama a kasar nan ba su san wannan mutumin mai matukar ban-mamaki ba.

Kimanin watanni tara da suka wuce wasu 'yan bindiga sun kai farmakin mamaya a kauyen Inyar. Sun kunno kai ne da sassafe a kan Babura dauke da bindigigi samfurin AK47 da addunun sara. Da wadannan makaman sara suka halaka mutane. Sun kona gidaje. Kauyen da al'ummar cikinsa ba su fi dubu ba, an yi asrar rayuka 84. Mata da maza da kananan yara da aka yi wa kisan gilla saboda kiyayya da mummunan manufar matasan da ke da mummunan tunani saboda rashin tarbiyyar da ta damfaru a irin fahimtar da suka yi wa wannan duniyar. Amma daidai lokacin akuwar wannan mummunar musifa, Imam Abdullahi Abubakar da mataimakansa duk Fulani sun yi wasu muhimman abubuwani ban mamaki.

Lokacin da maharan suka fara harbe-harbe da sare-sare, daruruwan mutane suka fara gudun tsira da rayuwarstu. Mutane dari biyu da sittin suka gudu zuwa masallaci. Kodayake

Babban Jami'in Difulomasiya, David Young, tare da Ishaku Abdullahi, dan Imam Abdullahi da Malam Abdullahi Umar, Na'ibin Limamin masallacin kauyen Ngar suka yi hoto tare da Imam Abubakar

mafii yawansu Kiristoci ne da 'yan kabilar Berom, Liman da Na'ibinsa suka tara su a cikin masallacin sai suka kulle kofa. Imam Abdullahi ya kai wasu mutanen gidansa da ke kusa da wurin. Sai kuma limamin da na'ibinsa suka koma suka ja daga a waje.

Daidai lokacin da maharan suka iso daf da kofar shiga wurin, sai liman da na'ibinsa suka ce "Ba za ku shiga ba, domin sai dai in kun kashe mu za ku iya kutsa kai ciki." Daga nan sai Imam Abdullahi ya tsugunna da gwiwoyinsa a kasa yana rokon 'yan bindigar su juya (su tafi abin su), ka da su kassara rayuwar mutanen da ba su ji ba, ba su gani ba, kuma suna cikin al'ummarsa, su abokansa ne da ya sani tsawon shekaru. Kiristoci ne da suke yin bikin Kirisimetii tare, tamkar yadda suke yin bikin Sallah tare da shi. Saboda wannan abokantaka tasu da jajircewasu da nuna 'yan uwantakarsu a tsakanin mazansu da matansu, sai ya sadaukar da rayuwarstu, inda fiye da mutane 300 suka tsira, domin 'yan bindigar sun juya. Ni na ziyarci kasashe fiye da 80, ba na jin na taba hadfuwa da mutum irin Liman Abdullahi.

Wadanda ke kokarin tabbatar da zaman lafiya, ba wai rukuni guda ba ne ko wasu dabani. Ba kawai Musulmi ba ne, ba Kirista ba ne, ba wai sun fito daga rukuni guda ba ne ko wata jiha. Sun kasance daifaikun mutanen da suka jajirce kan kyakkyawan al'amari da yakin fatattakar mugun abu. Liman Abdullahi ya zama zakaran gwajin dafi (mai zaburawa ga aikata kyakkyawan aikii) tare da kalubalanter daukacincu. Shin ko muna iya sadaukar da rayuwarstu don zaman lafiya da bayar da

kariya ga mutanen da suka fito daga wasu al'ummomi (daban da namu)? Yi tunani kan abin da wannan lamarin ke nuni ga kasar nan da duniya baki daya. Sabatta-juyartan tashe-tashen hankula da hare-hare da daukar fansa da taho-mu-gamar daukar fansa suna kassara dimbin rayuka, na daukacincin Kiristoci da Musulmin da ake kashewa. Yin aiki don tabbatar da zaman lafiya na ceto rayuka, kuma shi ne abu mafi martabar daraja a wannan duniya.

Wannan kasa mai matukar son addini ce. Kasar imani inda 'ya'yan Ibrahim, 'yan uwa maza da mata ke bin manyan addin duniya biyu – Kiristocci da Musulunci – suna masu mika wuya wajen ibada da addu'a a kowane mako, kowace rana. Kuma sun mika wuyansu wajen aikin tabbatar da zaman lafiya da nuna kauna (a junansu) da tabbatar da adalci. Sai dai a wasu lokutan mukan ga mutanen da ke daukar matakai bisa irin imaninsu. A wajena wannan tunatarwa ce, cewa mafi muhimmancin al'amari abin da za a mu iya yi shi ne, mu cusa wa zukatanmu kyawawan tsarkakan manufofi. Fatana dai a ce daukacincu za mu iya sarayarwa mu sadaukar da rayuwa tamkar yadda wadannan managartan limaimai da dimbin wasu mutanen da suka yi aiki tufuru a kai- a kai don tabbatar da zaman lafiya a Jihar Filato. Na sha jin irin wadannan labarai dabandaban na masu fufutikar zaman lafiya, shi ya sa fatana dai kowanenmu a ce mun yi iya yinmu (bakin kokarinmu) don tabbatar da zaman lafiya, ta yadda za mu cimma matsayar kawo karshen tashe-tashen hankula.

MANYAN ZABUKAN NAJERIYA: GUDUNMUWAR YALI

Daga Diran Adegoke

Zabukan Najeriya da suka gabata an samu dimbin matasan da suka shiga aka dama da su; matasan sun yunkuro don kama ragamar kujerun mulki kan teburan cimma matsayar al'umma a Najeriya. Matasa 400 sun yi amfani da wannan damar kan doron dokar da aka yi ta rage shekarun takarar mukaman siyasa wato "Not Too Young to Run" dokar da ta bayar da damar yin takarar mukaman Gwamnati a matakai daban-daban a zabukan da aka kammala a Najeriya.

Shirin likon alakar 'YALI-Network' ya yi matukar tasiri a tsakanin matasan Najeriya da 'ya'yan fungiyar sa-kai wadanda suka yi dandazon tallafa wa tsarin gudanar da zabe ta kafar fufutikar likon alakar YALI Network NaijaVotes. Fafutikar zabe ta NaijaVotes an tsara ta ne a doron manufar Amurka ta wucin gadi da dogon zango da ke da alaka da zaben Najeriya, wanda ke da manufofi uku:

- **Karin shigowar** masu kada kuri'a da fahimtar yadda ake yin zabe cikin kimar daraja (ba sayar da kuri'a ba) -
- **Bayar da kwarin gwiwar** yin gaskiya da tabbatar da nagartattun bayanan da ake bazawa (ba labaran karya ba) -

Dan kunkiyar YALI Network lokacin da yake ganawa da al'umma a Kasuwar Dutse da ke Abuja

- **Nusar da al'ummomi** su kauce wa tashin hankali da kalaman batancin nuna kiyayya

Wasu daga jerin ayyukan da aka gudanar sun hada da kutsawa yankunan karkara da tallata manufa a kan tituna da isar da sakonnin wake-wake da hotunan bidiyo da aka ri'ka yadawa ta kafar rediyo da shafukan sada zumunta na intanet, tare da tattaunawar dakin taron gari da tafka muhawarar 'yan takara da sakonnin manyan alluna tare da kai ziyara ga fungiyoyin addinai da jami'o'i da sarakunan gargajiya. Likon alakar YALI da ke horar da matasa yadda ake jagorancin al'umma ya yi aikin hadin gwiwa da shirin yada manufar hana fadace-fadace a yi zase ba tare da fada ba na #BoteNotFight program ga Gidauniyar Youngstar da Hukumar Raya ci gabon kasashe ta Amurka 'USAID' ta dauki nauyinsa don tabbatar da an yada manufar zaman lafiya a kowace daya daga cikin jihohi 36 da ke Najeriya a shirin Aikin Ranar kasa na 'NDA'

Don tallafa wa wannan yunkurin ofishin jakadancin ya shirya shirin gabatar da jawabi ta kafar sadarwar intanet na 'ya'yan fungiyar likon alakar YALI 100 da ke cibiyoyin Amurka biyar (5 American corners). 'Yan majalisar Amurka biyu da suka yi murabus, wadanda suka shiga shirin

sun yi magana kan manufar Amurka na tabbatar da managarcin zabe da yin zabe nagari da bin kadin sauve nauyin al'umma da tabbatar da gaskiya keke-da-keke da kyautata dangantaka tsakanin 'yan majalisa da mazabu ta wajen sauve nauyin da ya rataya a kansu.

Fadakarwar kada kuri'a mai taken 'NaijaVotes' ta dauki hankali Cibiyar Nazarin Dimokuradiyya da Raya kasa a Najeriya, wadda ta ri'ka yada sakonnin NaijaVotes da sauran bayanan da ke funshe a sakonninta na fadakarwa kan harkokin zabe, sannan ta samar da 'yan fungiyar likon alakar YALI wadanda suka yi aikin sa-kai na sa'ido kan harkokin gudanar da zabe a jihohi 21.

Yayin da aka fafata takarar zabe tare da samun tashe-tashen hankula, kwararrun masana sun ce al'amuran ba su da yawa, sabanin yadda aka yi hasashen aukuwarsu a da, inda dimbin matasa suka ki yarda a yi amfani da su wajen tayar da rikici, tare da fadakarwa kan labaran karya, ta yadda bayan an ankarar da muninsu, sai aka yi kokarin shawo kan bazuwarsu. An samu dimbin wadanda suka yi rajistar yin zabe, amma in an kwatantata da yawan wadanda suka kada kuri'unsu sai a ga cewa sun yi karanci.

Allon isar da safon kada kuri'ar zabe na NaijaVotes a Warri, Jihar Delta

FAFUTIKAR 'YAN KASA TA FI GABAN ZABUKA KAWAI

Daga Nengak Gondy

Gidauniyar Aspilos ta aiwatar da aikin kafa dandalin 'yan kasa a Kano, tare da tallafin Sashen hulda da Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka da ke Abuja. Manufar aikin shi ne, samar da karin shigowar matasa a harkokin mulki da tsare-tsaren dimokuradiyya, ta hanyar samar wa matasan kayan aiki da horo a dandamalin ganawa da jami'an hukuma, musamman a matakinkaramar hukuma.

Lokacin da Gidauniyar AF ta fara yin wannan aiki a Agustan 2018, dimbin masu ruwa da tsaki sun yi tababar cewa matasa za su yi sha'awar shirin kan abin da ya shafi jan ragamar mulkin al'umma a matakinkaramar, sabanin in an kwatanta da ayyukan horo kan neman abin gudanar da harkokin rayuwa, wadanda suke ganin sun fi tattaro dimbin alfanu da ake cin gajiyarsu kaitsaye. Bayan da aka gudanar dawasu 'yan tarurrukan bayar da horon dandalin 'yan kasa, sai dai bayan da fa'idar da ke tattare da aikin ta bazu, sai aka yi ta samun karo war masu shiga horon bita. Zuwa ranar da aka rubuta wannan makalar, an samu matasa fiye da 800 daga kananan hukumomi 44 na Jihar Kano da suka halarci taron kara wa juna sani da samun horo.

Bayan samun horarwar, mahalartan shirin sun fara shirya shirin horarwa a matakinkaramar hukuma, sannan suka tsara yadda za su yi tasiri a harkokin jan ragamar mulki a al'ummominisu, tare da karin wasu shiryeshiryen horarwar da aka tsara matakinkaramataki.

Tashin farko dai Gidauniyar AF ta tsara tattaunawar dakin taron gari don kulla alaka da mahalarta tarukan horarwar kara wa juna sani da jami'an karamar hukuma, ta yadda za su share fagen tattaunawa kan yadda ake jan ragamar mulkin al'umma. Wannan damar da aka samu ta bude kafar da ba da dadewa da kammala zabukan shekarar 2019, sai kawai tawagar jami'an aikin Gidauniyar AF, maimakon hasin gwiwa da fungiyoyin fufutikar hafkokin al'umma a dakin juya akalar al'amura da tattara bayanai ko alkaluman kididdiga, don sanya masu

'Yan aikin sa-kai daga kananan hukumomin Tarauni da Ungogo, a Kano lokacin da suke tsara dabaran shawo kan matsalolin da ke ci wa al'umma tuwo a kwarya

aikin sa-kai su yi aiki a matsayin 'yan kasa masu sa'ido" a zabe. Wannan na nufin za su yi zabe yayin da kuma suke tattara bayanai kan al'amuran da suka faru a karkararsu, sannan su yada su ta kafar tattara bayanai da tantance sahihancinsu. Wannan aikin ya taimaka wajen fadada aikin sa'ido, har ya karade rumfunan zabe da dama fiye da yadda ake ganin masu aikin sa'ido da aka tantance za su iya yi su kadai. Wadanda suka yi aikin sa-kan sun samu gogewar aikin sa'ido a harkar zabe, tare da kayatarwa, domin sun samu damar bayar da gudunmuwarsu wajen cimma nasarar ayyukan zabe a al'ummomin karkararsu. A cewar wani mai aikin sa-kai da Kumboto, a Kano.

"Na fahimci cewa mutane na bukatar sauvi mai alfanu, kuma sun yi kokarin ganin lamarin ya tabbata. Yanzu mutane sun fahimci cewa, ba lamari ne da ya shafi jam'iyya ba, amma abu ne da ya shafi daifaikun 'yan takarar mukaman siyasa, don haka suka zabi daifaikun mutanen bisa la'akari da kwazonsu a baya da cancantsu, amma ba jam'iyya ba."

Ganin kammaluwar dimbin zabukan da aka yi a Kano yanzu, Gidauniyar Aspilos ta mayar

da hankali kacokam wajen inganta harkokin sadarwarta ta shafukan intanet, inda za ta tattara bayanan da za su bai wa al'umma damar nazari ta intanet don tunkarar jami'an hukuma su gana da su. Gidauniyar Aspilos kuma tana shirin daukar nauyin gudanar tarurrukan dakin taron gari. Mahalarta taron dakin taron gari daga bisani za su ja ragamar shiryawa da daidaita al'amura sauran tarurrukan dakin taron gari, wajen ganawa da jami'an hukuma yayin da suke yin amfani da dimbin kafofin yada manufar kasancewa tsayyayen dan fasa mai fufutika.

Abin da dandalin 'yan kasa ya bayyana a Kano, shi ne, akwai dimbin masu sha'awa da zakuwarr shiga shirin a tsakanin matasan Najeriya da ke son jan ragamar mulki daga matakinkaramar. Idan matasan da ke da sha'awar shirin suka samu horo, kuma aka ba su dama suka kulla alaka da tsararrakinsu, za su kasance wata managarciyar kaddara bunfaska ci gabon al'ummominisu. Yanzu ya rage ruwan matasan Kano su ci gaba da fufutika don kara jawo matasa su shigo tun da ga kayan aiki nan da dama ta kafar dandalin 'yan kasa. Gidauniyar Aspilos tana kokrin sake yin irin wannan aiki a sauran jihohin da ke tarayyar kasar nan.

...YUNKURIN KAWOKARSHEN ANNOBAR KANJAMAU A NAJERIYA

Daga Halilu Usman

*A*likitanci in ana son samun nasarar warware rudanin da ke tattare da rashin lafiya, muna bukatar tantancewa managarciya; muna bukatar sanin tarihin majinyaci, ta yadda za mu fahimci yadda asalin cutar ta faru da bunkasarta, al'amarin da zai zamo manuniyar halin da ake ciki a yanzu, sannan a cimma matsaya kan magungungan da suka fi dacewa ko dabarar da za a bi wajen warkar da cutar. A mafi yawan al'amura irin wadannan, kyakkyawar dabarar tantance cuta, ita ke bayar da hasken yadda za a maganceta.

Manuniyar nazarin binciken cutar kanjamaau/mai karya garkuwar jiki a Najeriya (NAIIS), an bullo da ita ne don samar da sahihiyar hanyar tantance annobar cutar kanjamaau/mai karya garkuwar jiki a Najeriya, ta mahangar kula da lafiyar al'umma. Don aiwatar da wannan aiki a kasar da take da yawan al'umma da ya kai miliyan 190, wadanda suka bazu a daukacin wurare masu nisa da surukun wurare masu wuyar sha'ani, akwai bukatar fiye da daifaikun mutane 'yan kadan don tantance sahihancin kamuwa da cuta. Manuniyar bincike ta 'NAIIS' ita ce babbar hanyar binbciken dimbin al'umma kan cutar kanjamaau/mai karya garkuwar jiki in an bi gidajen iyalai a duniya, ta yadda akan tattaro daidaikun mutane a wuri guda, inda manufar kawai ita ce, ta samar wa Najeriya cikakken bayani game da annobar

kanjamau/mai karya garkuwar jiki. Binciken ya kai kimanin 250,000 na mutanen da aka bibiyi kadin lamarinsu, wadanda aka same su kusan a gidajen iyalai 100,000, aka kuma tattara bayanansu a kan kari. An gudanar da aikin ne ta hanyar baje taswirar sassan kasa da kayan aiki da sufuri da tunkarar kalubalen tsaro, al'amarin da a halin yanzu yake faruwa a Najeriya.

Manuniyar binciken NAIIS an tsaratne ne ta bibiyi gidajen iyalai don tantance yaduwur cutar kanjamaau da samun haske kan al'amuran da suka shafi lafiya. Bayanan da aka tattara an samu nasarar kammala su tare da tattare su a cikin tsarin lokaci, Yulin 2018 zuwa Disambar 2018, don tabbatar da ana da bayanan a kasa, wadanda za a yi amfani da su wajen tsare-tsaren magance cutar kanjamaau da dabarun hana kamuwa da ita a shekarar nan ta 2019. Bayan da aka tattara an samar da su ne ta hanyar bibiyar ahalin iyalai da shekarunsu suka kama daga 0 zuwa 64 da kuma bayar da shawarar sirri wajen tarairayar cutar kanjamaau, tare da gwaji, su aka gabatar wa mutanen da aka gudanar da binciken a kansu. Daukacin wadanda aka gudanar da binciken a kansu, wadanda aka gano sun kamu da cutar kanjamaau, an hada su da wata cibiyar kula da lafiya, don su samu magungungan cutar kanjamaau na ARB kyauta. Bayanan da manuniyar bincike ta NAIIS ta tattara sun hada da matakinkasa da yanki da jiha dauke da bayanai kan ayyukan shawo kan cutar kanjamaau a

Najeriya.

Gwamnatin Najeriya ta jagoanci gudanar da binciken ne karkashin Ma'aikatar Lafiya ta Tarayya da Hukumar Yaki da Cuta mai karya garkuwar jiki ta kasa 'NACA', tare da tallafin kudi daga Gwamnatin Amurka a karkashin shirin daukin gaugawar karya lagon cuta mai karya garkuwar jiki na shugaban kasar Amurka, wato 'PEPFAR'. Shawarar kwararru daga Cibiyar shawo kan cututtuka da bayar da kariya ta Amurka 'CDC' ta yi matukar tallafawa a tsawon lokacin da alka dauka ana gudanar da binciken.

Ranar Alhamis, 14 ga Maris, 2019, a wani kayataccen bikin ilimanterwa da aka gudanar, Mai girma Shugaban tarayyar Najeriya, Muhammadu Buhari, a hukumance ya gabatar da sakamakon binciken, al'amarin da ya share fagen baza sakamakon manuniyar binciken NAIIS. Shugaban kasa na cikin zakuwu lokacin da yake murnar jin labarin cewa Najeriya na da karancin wadanda suka kamu da cutar kanjamau fiye da yadda aka yi kiyasi a da. Sannan ya yi amfani da damar wajen kaddamar da sabon nazarin kasa na bin kadin tsare-tsaren tarairayar cutar kanjamau/mai karya garkuwar jiki a tsakanin shekarun 2019 zuwa 2021, al'amarin da ke nuni da matakinkan da kasar ta dauka kan annobar. Saboda matakinkan da kasar ta dauka game da yaduwar cutar kanjamau, shi ne, kashi 14 cikin 100, kuma shi ne sahihi fiye da kiyasin da aka yi a

baya, domin an dora shi a mizanin fadafar al'amura da dabaran bin kadin al'amura d aaka fadada su.

Da yake sharhi kan sakamakon binciken, Babban Jami'in Difulomasiyar ofishin Jakadancin Amurka, David J. Young cewa ya yi, Manuniyar binciken illar cutar kanjamau/mai karya garkuwar jiki a Najeriya ta NAIIS ta doka kyakkyawan misali kan abin da za a iya cimmawa in an hada karfi an yi aiki tare." Sannan ya ce: "Gwamnatin Amurka na sa ran ganin Gwamnatin Najeriya ta kara kaimin mallaka da zuba kudi wajen tarairayar daukar matakinkan cutar kanjamau don tabbatar da forewar ayyuka."

Jami'in difulomasiyar ya yi sharhi kan jajircewa mai ban mamaki da maaikatan binciken suka nuna a fagen aikin, inda suka kutsa kai har cikin surfukin gabar ruwa da ke yankin Kudu maso Kudu da tsunukan da ke Arewa ta tsakiya, yayin da suka yi juriyar kurar da ke tashi a tundurkin busashhiyar kasar yankin Arewa maso Gabas, suka fantsama cikin koguna ko rukufin ha'ki da ke yankin Kudu maso Yamma da Kudu maso Gabas, ko ma tafiyar da suka yi zuwa sassa masu nisa na Arewa maso Yamma; sai ya ce: "Sadaukarwar daifaiku ta tabbata cikin tsawon sa'o'i ana aiki da manufar inganta lafiyar 'yan Najeriya. Jami'an binciken sun yi tafiya a tituna masu wuyar sha'ani, sun yi barci a wuraren da ke tattare da cimbin kalubale, inda suka ci karo da nau'ukan yanayin da ke barazana ga rayuwa, duk saboda kokarin ganin Gwamnatin Najeriya

ta samu managartan bayanai, wadanda za a iya amfani da su don samun nasarar shawo kan annobar cutar kanjamau/mai karya garkuwar jiki a Najeriya.

A bayanansa, Daraktan Cibiyar shawo kan cututtuka ta CDC a Najeriya, Dokta Mahesh Swaminathan cewa ya yi, "Manuniyar bincike ta NAIIS ta samar wa Najeriya da abokan hadin gwiwarta cikakkun bayanai masu sahihanci, da suka hada da yaduwar cutar kanjamau da maganin karya lagon karfin cutar, tare da tasirin hana yaduwar cuta a tsakanin uwa da da/ya." Kuma ya ce. "Cibiyar CDC tana alfahari da hadin gwiwarta da Gwamnatin Najeriya da saurusu don kammala binciken. Sakamakon da aka gabatar yana bayar da karin haske, kuma yana da matukar karfafa gwiwa, tare da sa'ido da tantance bayanan da aka tattara, wadanda za su taimaka wa Gwamnatin Najeriya ta kara kaimin yakki da cutar kanjamau/mai karya garkuwar jiki, ta yadda za a samu nasarar shawo kan annobar."

Tun cikin shekara 2004, Gwamnatin Amurka, ta kafer shirin daukin gaugawa na shugaban Amurka don karya lagon cuta mai karya garkuwar jiki na PEPFAR, ya zuba kudin da suka kai Dala biliyan biyar don tallafa wa aikin shawo kan annobar kanjamau a Najeriya, al'amarin da ya hada da Dalar Amurka miliyan 70 don tallafa wa ayyukan binciken manuniyar illar cutar kanjamau/mai karya garkuwar jiki a Najeriya na "NAIIS".

Muhimman mutanen da suka taru sun hada da Dokta Sani Aliyu, Daraktan NACA (na 2 daga hagu) da Muhammadu Buhari, Shugaban Kasar Tarayyar Najeriya (na 4 daga hagu) da Dokta Isaac Adewole, Minister Lafiya (a tsakiya) da David Young, Babban Jami'in Difulomasiyar Ofishin Jakadancin Amurka a Najeriya (can nesa daga dama) sun taru don daukar hoto lokacin da aka gabatar da sakamakon binciken NAIIS

WATAN TARIHIN BAKAR FATA

25 ga Fabrairu | Rediyon Jami'ar Legas Bayana a Shirin Rediyo

Jami'in Hulfa da Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka a Naijeriya, Russel Brooks ya kasance bañon shirin Rediyon Jami'ar Legas 103.1 FM a ranar Litinin, 25 ga Fabrairu, al'amarin da ya kasance wani yanki na bikin tunawa da tarihin bakar fata da ofishin jakadancin Amurka a Legas ya shirya a shekarar nan ta 2019. Shirin na makonni biyu an shirya shi ne da hadin gwiwar Jami'ar Legas da ta yi bikin watan tarihin bakar fata. A hirar da aka yi da shi, PAO Brooks ya jaddada muhimmancin watan tarihin bakar fata, tare da nunin cewa, "mutane na bukatar su san dimbin al'amura game da gudunmuwar mutanen 'yan asalin Afirka wajen bunkasa ci gabon zamani.

PAO Russell Brooks yayin da ake hira da shi a tashar redyon UNILAG FM, inda aka tattauna al'amuran da aka gudanar a bikin watan tarihin bakar fata

28 ga Fabrairu | Ofishin Jakadancin Amurka, Abuja Tattaunawar Hadakar Mutane

Ranar 28 ga Fabrairu, Ofishin Jakadancin Amurka a Abuja ya yi bikin watan tarihin bakar fata, tare da gudanar da tattaunawar hadakar mutane (daban-daban) mai taken "Cike gibin da ke tsakanin 'yan Afirka da 'yan Afirkan da ke kasashen waje." Misis Tanya Hill (Ofishin Jakadancin Amurka) da Farfesa Abubakar Aliyu Liman da Dokta Rashidah Liman (Jami'ar ABU, Zariya) da Farfesa Mabel Evwierhomma (Jami'ar Abuja), sun tattauna kan taken darasin taron, wanda ya fito da irin sadaukarwa da gudunmuwar da 'yan Afirka suka bayar.

Misis Tanya Hill ke nuni ka
wani al'amari
yayin da
sauran masu
tattaunawa kan
al'amura ke lura

4 ga Maris | Jami'ar Legas Taron Tattaunawa

Cibiyar nazarin 'yan Afirka da wadanda ke zaune a kasashen waje da ke Jami'ar Legas sun ci gaba da shirinsu na tarihin bakar fata har zuwa cikin Maris, tare da wani shirin mai kayatarwa na tuna tarihin mata mai taken akidar bakaken fata mata: hakikani ko hasashe. Taken darasin ya dauki hankali a wajen tattaunawar da ta gudana a gabon dandazon masu kwazon da suka bayar da muhimmiyar gudunmuwa kan matsayin matan Afirka a cikin al'ummominsu da ire-iren kalubalen da suke fuskanta. Wanda ya wakilci Kwansula (Babban jami'in ofishin jakadanci), PAO Brooks ya bijiro da kwtankwacin al'amuran da ake ta muhawara kan su wannan zamarin a kasar Amurka.

Daga Hagu zuwa Dama masu tattaunawa, Dokta Irene Osemeka, Dokta Franca Attoh, Dokta P.A Akin-Otiko, Farfesa Osita Ezenwanebe lokacin ganawar

8 ga Maris | Ofishin Kwansula-Janar na Amurka, Legas Gasar Amsa Tambayoyi ga Dalibai

Don tunawa da zagayowar watan tarihin mata, Shirin baje-kolin ilimi na EducationUSA a jihohin Legas da Ogun ya shirya gasar amsa tambayoyi a tsakanin makarantun sakandare hudu. Mukaddashin Kwansula-Janar na Ofishin Jakadancin Amurka, Alice Seddon ne ya kaddamar da bude taron, inda ya gabatar da jawabin bude taro, tare da nuna irin matan da suka nuna kwazo a fufutikar samar wa al'uma mafita (daga matsalolin rayuwa), kuma sun yi kyakkyawan tasirin inganta duniya. Makarantun da suka halarta sun hada da: Corolla Secondary da School Agbara da Greenspring School Lekki da Meadow Hall Lekki da Dowen College Lekki.

Mukaddashin
Kwansula-Janar,
Alice Seddon ya
yi hoto tare da
dalibai da suka
hakarci gasar amsa
tambayoyi

28 ga Fabrairu | Dakin Taro na NUC, Abuja **Wasan Dabe (Dandamalin Wasan Kwaikwayo)**

Bayan taron tattaunawar sai aka gudanar da wasan dabe (wasan kwaikwayo) na Jeff Stetson mai taken Taron Tattaunawa – ‘*The Meeting*’ (1987), wanda aka gina jigonsa kan hasashen ganawa tsakanin Malcolm X da Dokta Martin Luther King Jr – tare da hadin gwiwar sashen wasannin dandamalin dabe da fasasohi na Jam'i'ar Ahmadu Bello ta Zariya. A lokacin wata ganawar sirri a dakin saukar baki na otal din Harlem, Malcolm X da Martin Luther King Jr suka tafka muhawara kan yadda suka sha bamban da juna a dabaranstu na kyautata rayuwar Amurkawa 'yan asalin Afirka a cikin al'ummar da mafi rinjayenta fararen fata ne.

AbdulAziz Attah da Nathan Kure, wadanda suka fito a matsayin Martin Luther King Jr da Malcolm X lokacin was an wasan dabe

Dokta Jamila Shu'ara
ce ke yi wa dalibai
jawabi a wajen taron

28 ga Maris | Ofishin Jakadancin Amurka, Abuja **Shirin Jawabi**

Shirin Baje-kolin ilimi na EducationUSA a Abuja ya karbi bafwancin tsohon dalibin Jam'i'ar Howard (da tsohon Babban Sakataren Ma'aikatar ilimi), Dokta Jamila Shu'ara a bikin watan tarihin mata na wannan shekarar. Dokta Shu'ara ta yi jawabi, inda ta yi bayani game da bukata da ake da ita ta ilimin 'ya'ya mata da tallafa wa rayuwar mata. A jawabin nata, ta japo hankalin kan irin halin da ta samu kanta lokacin da take karatu a Amurka, tare da yadda ta samu shiryarwar dabarun tunkarar kalubalen jagoranci a mukaman da ta rike a matsayinta na mace.

Fakkriyyah
Hasheem
daya daga
cikin masu
tattaunawar
ce gabatar
da jawabi ga
masu saurare

6 da 14 ga Maris | Ofishin Jakadancin Amurka, Abuja **Tace Fim da Taron Tattaunawa**

Ranakun 6 da 14 ga Maris PAS ta dauki nauyin taron tattaunawa kan al'amarin da ya shafi keta haddin yin lalata da mata a kwalejoji da dabarun yadda za a shawo kan matsalar. Mahalarta taron sun hada da Fakkriyya Hasheem (Wadda ta kafa kungiyar fufutikar Amurka ta Arewa Me Too Movement); da Dorothy Njemanze (Wadda ta kafa Gidauniyar Dorothy Njemanze); da Dokta Ganiyat Adeshina Uthman (Shugabar Tsangaytar Kimiyyar nazarin zamantakewar al'umma da ke Jam'i'ar karatu a wajen makaranta ta NOUN; da Dokta Ekundayo Ocholi (Daraktar Cibiyar nazarin kariyar tsaron jinsi da bunkasa matasa (na GSSYA).

WATAN TARIHIN MATA

4 ga Afrilu | Ofishin Jakadancin Amurka, Abuja **Tattaunawa Kan Keta Hadin Lallata da Mata**

Ranar 4 ga Afrilu, mahalarta taron tattaunawa kan keta haddin lalata da mata a wajen aiki," da Sashen Hulfa da Jama'a na Ofishin Jakadancin Amurka ya shirya, ya bijiro da bukatar inganta dokokin bai wa ma'aikata kariya daga keta haddin lalata lokacin da suke fufutikar neman abin gudanar da rayuwa. Rukunin masu tattaunawar sun hada da Kay Crawford (Kwararriyar mai bayar da shawara daga Ofishin Jakadancin Amurka); Joke Aliyu (Abokiyar hadin gwiwa ta Aluko & Oyebede); da Hansatu Adegbite (Babbar Daraktar WINBIZ)

Jarin masu tattaunawa a taron: Hansatu Adegbite na jawabi

MAHANGAR MATASHIN KARNI NA 21 KAN MANYAN ZABUKA

Daga Moses Okoye

Gewar an yi zabe kawai tamkar ba a ce komai ba ne. A ranar 23 ga Fabrairu, 'Yan Najeeriya ba wai fita kawai suka yi don kada kui'a ba, har ma a iya cewa sun fito ne domin a ga irin tasirin Kimar su, tare da bayyana ra'ayoyinsu ta yadda suka danka kasar a hannun mutanen da suke ganin nagartarsu wajen ciyar da kasar gaba. Kuma wani tsukunkun faka-nika-yi ne da 'yan Najeeriya suka shiga ba tare da la'akari da bambance-bambancen da ke tsakaninsu ba, inda aka tattaro su, aka ba su karfin ikon bai-daya don su ne masu yanke matsaya. A takaice ta kasance rana ce ta 'yan Najeeriya a cikin kasar.

Na kasance daya daga cikin wadanda suka shiga shirin Asusun bayar da dama karkashin Baje-kolin ilimi na Education USA a ofishin Jakadancin Amurka da ke Abuja, Najeeriya cikin shekarar 2017, kuma gogewata zuwa yanzu ta kasance ta ilimantarwa ce, tamkar yadda ta kasance ta bude ido ce. Ba wai kawai mafitar warware matsaloli da samun dama a wuraren da a da nake ganin cikas (din rayuwa), har ma na gano tasirin ingantacen ilimi wajen warware matsalolin da suka yi kiki-kaka (aka kasa shawo kansu). Don haka a zabukan 23 ga Fabrairu, lamarin ya zamo jiki a gareni wajen karkata ga dan takarar da ke da himma wajen inganta ilimi a daukacin fadin kasar nan, sannan ya bayar da fifikon kulawa ga mutanen da suka hada da dalibai da kananan 'yan kasuwa ('yan tireda) da

ma'aikata a ofisoshi (na gamnati ko masu zaman kansu).

Muhimman matakai da Hukumar Zabe ta kasa (INEC) da gwamnatin Najeeriya suka dauka don shirin zabukan kasa don shirya wa manyan zabukan kasa. Rumfunan zabe sama da 154,000 aka tanada a daukacin fadin kasar da manufar sauake yin zabe. 'Yan Najeeriya masu yi wa kasa hidima (NYSC) su ma sun bayar da gudunmuwarsu, inda aka tura 'ya'yanta, wadanda suka jajirce wajen gudanar da ayyuka ba a ma a birane ba, har ma da surku'in wuraren da ke da wahalar shiga a yankunan karkara. Jam'i'an tsaro ma ba a bar su a baya ba, a wajen wannan aiki. Mutanen da ke sanye da kayan sarki fiye da 500,000, wadanda suka hada da jami'an 'yan sanda da soja da sojojin sama da jam'i'an sojan ruwa duk an tura su ko'ina a fadin kasar nan. Wani na iya kai-kowo a tunani kan dalilin da ya sanya aka dauki wadannan dimbin matakai don wani al'amarin da za a yi rana guda. Ko an yi ne don tabbatar da cewa ayyuka sun gudana ba tare da wata matsala ba, yadda za a kauce wa danniya da murdiyya (aringizo ko satar kuri'u); wani tsari da dan/yar Najeeriya ke da ta cewa a cikinsa a hakikanin abin da ya shafi jan ragamar shugabancin kasarsa/ta? Idan kuwa haka ne, to wadanne nasarori irin wadannan matakai suka yi tasirin cimma wannan manufa?

Tsarir gudanar da zabe, na fahinci cewa

tamkar abincin da ya fi dacewa a zubo shi ne da zafinsa dungurungum lokacin da yake tururin fitar da kamshi, a zuzzuba a farantai masu tsafka, sannan wanda ya fi iya girki ne zai rarraba. Kawai dai tamkar yadda wanda zai ci abinci ba shi da ta cewa game da abinci da mai girki ya sarrafa ya girka, jagororin kasar ba su da ta cewa a kan zabin mai kada kuri'a a ranar zabe. Ranar zabe a gareni, rana ce da mutumin da ba kowa ba ke haskakawa, kuma duk wani yunkurin dusashe haskensa zai haifar da keta doka. Yayin da muka yunkura a matsayinmu na 'yan kasa, sai mu dan tsagaita na kwana guda ko ma zuwa shekaru hudu, mu bibiyi kadin badafakalar zabe da aka tafka a baya, sai mu hada karfi wajen inganta su a zabukan da za a gudanar nan gaba. Don karfin ikonmu ne a matsayinmu na mutane.

Shirin baje-kolin ilimi na Education USA a cibiyoyinsa da ke Abuja da Legas yana bayar da nagartattun bayanai nan take, wadanda babu nakasu a tattare da su, dangane da karatu a manyan makarantun Amurka da aka tabbatar da nagartarsu ga mutanen da suke hankoron yin karatu a kasar Amurka. Don karin bayani game da shirin baje-kolin ilimi na Education USA da damar yin karatu a kasar Amurka, sai a ziayrci: <http://www.educationusa.state.gov>

Mun tuntuɓi wasu 'yan Najeeriya da muka bijiro musu da tambaya kan mene ne suke son ganin sabuwar gwamanatin da aka sake zaba ta samu nasarar cimmawa nan da shekaru huɗu masu zuwa, ga amsoshin da suka bayar:

Bunkasa muhimman kayan more rayuwa kamar hanyoyi da titin tarragon jirgin kasa da wutar lantarki da tsarin kula da lafiya da manyan makarantu.

Jibrin, masanin bazuwar annoba, 44

Inganta samar da ruwa a daukacin fadin kasar don cimma manufofin kyautata rayuwa masu dorewa (SDGs).

Hassan, ma'aikacin gwamanati, 47

Ina son ganin sabuwar gwamnati ta shawo kan badakalar da ta kawo cikas ga harkar samar da wutar lantarki, ta yadda wutar za samu, ta wadata don taimaka wa 'yan Najeeriya su tankari kalublaen kakkafa masana'antu.

Wunmi, Darakta NGO, 46

Ina ganin wannan gwamnati ta yi yunkuri wajen tabbatar da daidiato a tsakanin jinsuna (maza da mata) da inganta tsaro a harkokin mulki.

Tolu, Jami'ar shiryा shiri, 25

A wannan gwamnati da aka sake zaba, abu na farko mafi muhimmanci shi ne sake fasalin Najeeriya zuwa yankuna/sassa masu cin gashin kansu.

Irene Agunloye Farfesa, 61

Ina fatan ganin zababbin mutane sun dora Najeeriya akan turbar bunkasa, tare da tabbatar da hanyar fitar da sinadarin carbon don rage illar sauvin yanayi.

Jonah Ma'akacin gwamnati, 52

Sake dora harkar ilimi a kan managarciyar turba a Najeeriya.

Fatima, malamar makaranta, 50

Ina son wannan gwamnati ta dawo da kimar mutuntakar kasancewa (d'an/yar kasa) ga 'yan Najeeriya, irin wadda za su kasance masu alfahari da ita.

Wale, malamin addini, 47

Ina son ganin sabuwar gwamnati ta warware badakalar da ta dabaibaye harkar samar da wutar lantarki, ta yadda wutar za ta dore ta wadatu, don taimaka wa 'yan Najeeriya su tankari kalubalen kakkafa masana'antu.

Akoji, ma'aikacin gwamnati, 46

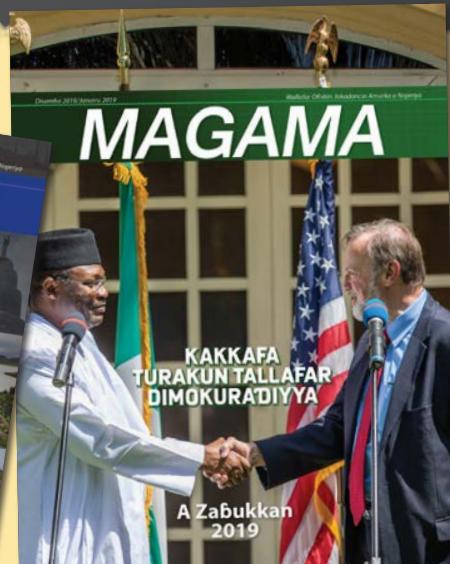
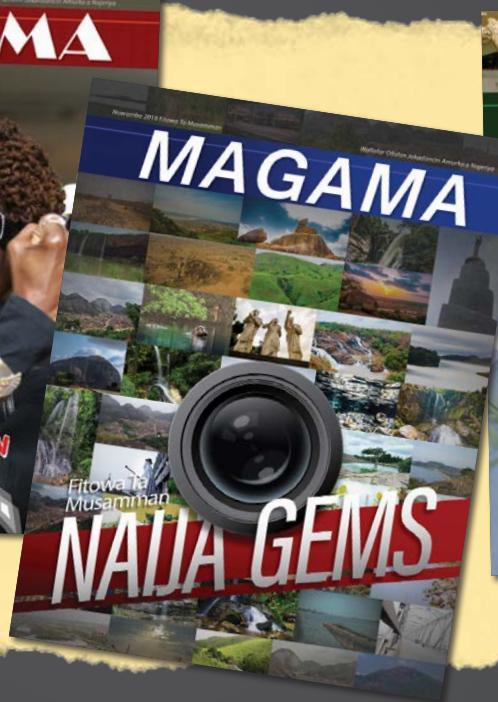
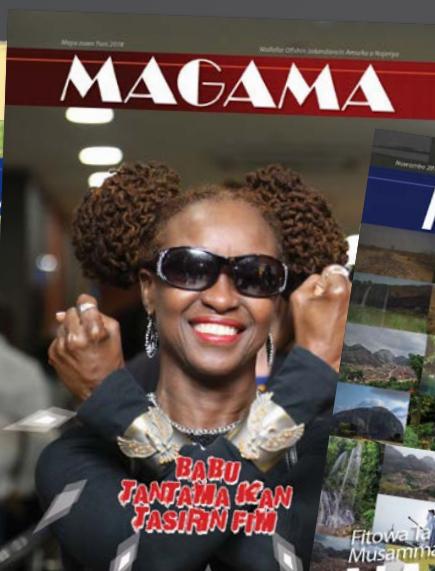
Ina son sabuwar Gwamnatin Shugaban kasa Muhammadu Buhari ta yi koƙarin ganin ta gurfanar da masu cin hanci da rashawa, ta yadda idan an tabbatar da laifin sai a daure manyan barayin dukiyar Najeeriya.

Tajudeen, d'an jarida, 55

KARANTA TARE DA BIJIRO DA BUKATAR

MAGAMA

a shafukan intanet

ZA KA/KI SAMU KWAFEN MUJALLAR KAITSAYE TA AKWATIN
SADARWA IN KA/KI KA BIJIRO DA BUKATAR TA SHAFIN INTANET NA:

bit.ly/magamaonline

AKWAI MUJALLUN DA SUKA GABATA